

วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (24)

มกราคม - มิถุนายน 2554

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับความอยู่ดีมีสุขในสังคมไทย

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช

ในหัวข้อปาฐกถาเรื่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับความอยู่ดีมีสุขในสังคมไทยในวันนี้ เนื่องจากได้มีเอกสารและคำบรรยายจำนวนมากที่เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรายละเอียดแล้ว ผมก็จะไม่ขอพูดถึงพระราชกรณียกิจในรายละเอียดเหล่านั้น แต่ก็พยายามที่จะให้ปาฐกถานำในครั้งนี้นำให้เกิดความคิดที่จะได้ศึกษาและเรียนรู้จากพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวงกว้างหรือในแง่ของมหากษัตริย์ ผมอยากจะเริ่มด้วยการที่จะชี้ให้เห็นว่าในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น เรามีการปกครองโดยพระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจมากมาย เด็ดขาด อำนาจอันเด็ดขาดของพระมหากษัตริย์นั้นไม่ได้มีอยู่อย่างปราศจากการเหนี่ยวรั้ง แต่ก็มีความเชื่อของคนมาตั้งแต่สมัยโบราณที่จะมีความคาดหวังต่อบทบาทของพระมหากษัตริย์ในการที่จะปกครองบ้านเมืองเช่นกัน มีความเชื่อว่าการมีคุณธรรมของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์นั้นสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ในกรณีที่บ้านเมืองมีภัยพิบัติหรือทุพภิกขภัย หรือเหตุการณ์ที่ผิดปกติขึ้นจะเห็นการเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่ผิดปกติขึ้นกับการที่พระมหากษัตริย์ ทรงขาดทศพิธราชธรรม เหมือนอย่างเพลงยาวของกรุงศรีอยุธยาได้กล่าวไว้ถึงกรณีที่จะทำให้บ้านเมืองล่มสลาย ว่าเป็นเพราะผู้ปกครองไม่มีธรรมหรือในเรื่องของตำนานเก่าๆ ไม่ว่าจะเป็นในสมัยก่อนสุโขทัยก็ตาม ตำนานเมืองเก่าทั้งหลายที่จมน้ำไปก็ไปเชื่อมโยงกับความไม่มีทศพิธราชธรรมของผู้ปกครอง เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าอำนาจสูงสุดที่

ปราศจากสถาบันใดมาจำกัดพระราชอำนาจนั้น ก่อให้เกิดความรับผิดชอบสูงสุดพร้อมๆ กัน ไปด้วย และความรับผิดชอบสูงสุดนี้เป็นความรับผิดชอบที่นอกเหนือไปจากการปฏิบัติพระองค์ของพระมหากษัตริย์ แต่เป็นเรื่องของเหตุการณ์ที่ถ้าจะกล่าวไปแล้วก็พันวิสัยของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเคยรับสั่งว่า “ในเมืองสยามนั้นทุกอย่างประชาชนจะโทษพระเจ้าแผ่นดิน แม้กระทั่งฝนไม่ตก ฟ้าไม่ร้อง ก็โทษพระเจ้าแผ่นดินทั้งสิ้น”

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ บทบาททางการปกครองบ้านเมืองของพระมหากษัตริย์ ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น เป็นการลดพระราชอำนาจในทางการปกครองบ้านเมืองของพระมหากษัตริย์ เหมือนกับว่าได้มีการแยกบทบาทของพระมหากษัตริย์ออกจากความพยายามที่จะให้บ้านเมืองมีความร่มเย็นหรือประชาชนมีความอยู่ดีมีสุข เพราะว่ารัฐบาลในระบบการปกครองใหม่ที่วางหลัก ๖ ประการที่ดีหรือกำหนดแผนการณ์ต่างๆ และออกนโยบายในการปกครองมาก็ดี ก็ล้วนแต่เป็นเรื่องที่จะโอนถ่ายความรับผิดชอบในการพัฒนาบ้านเมืองหรือทำความอยู่ดีมีสุขให้กับประชาชนไปอยู่ในมือของรัฐบาลและอยู่ในมือของคณะรัฐมนตรี นอกจากนั้นยังมีหลักที่วางไว้ในเรื่องบทบาทของพระมหากษัตริย์ในระบบรัฐธรรมนูญด้วย จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนเกิดการสะดุดหยุดลง และ

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเพียงสัญลักษณ์ของระบอบการปกครองหรือเป็นเพียงสัญลักษณ์ของประเทศเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนหลัง พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ ถ้าจะย้อนกลับไปดูแล้วก็จะเห็นว่ามิใช่น้อยครั้งมากที่พระมหากษัตริย์จะได้เสด็จเยี่ยมราษฎร ในแต่ละปีมักจะมีการกำหนดว่า จะเสด็จนอกประเทศกี่ครั้ง จะเสด็จเยี่ยมราษฎรกี่ครั้ง เราจะเห็นว่าในระยะเวลาเหล่านั้น พระมหากษัตริย์มิได้มีพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของบ้านเมืองโดยตรง แต่ทรงมีบทบาทเชิงสัญลักษณ์และการปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามพระราชประเพณีเท่านั้น

บทบาทของพระมหากษัตริย์หลัง พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา รัฐบาลในขณะนั้นได้ถวายพระราชอำนาจ เนื่องจากว่ามีพระบารมีในขณะนั้นเป็นที่ประจักษ์ของประชาชนโดยทั่วไป แต่ในเรื่องของการพัฒนาประเทศหรือเรื่องของการที่จะทรงริเริ่มโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ในระยะแรก ๆ นั้น ก็ยังไม่มี และถึงแม้ว่าในสมัยต่อมา จะมีสิ่งที่ทรงสนพระราชหฤทัยอยู่บ้าง แต่ก็มิได้ทรงริเริ่ม ให้เป็นโครงการที่มีการรองรับในเชิงงบประมาณแผ่นดินอย่างจริงจัง ตราบจนกระทั่งได้มีการตั้งโครงการพระราชดำรินี้ มีการขยายตัวขึ้นเป็นสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ ก็ทำให้พระราชดำรินี้ที่ทรงริเริ่มโครงการในส่วนต่างๆ ได้เห็นผลและเป็นงานที่ไม่ซ้ำซ้อนกับงานที่หน่วยงานของรัฐปฏิบัติอยู่ และลักษณะของการทำงานโครงการเหล่านั้นก็เป็นการประสานงานเพื่อให้หน่วยงานต่างๆ มาทำงานร่วมกันตามแนวพระราชดำรินี้

การริเริ่มโครงการพระราชดำรินี้เหล่านี้ จะเห็นว่าเน้นหนักไปในเรื่องที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชนชาวไทย ซึ่งตลอดระยะเวลา ๔๐ ปีแรก หรือ ๓๐ ปีแรก แห่งการครองราชย์นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชวินิจฉัยถึงปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนและมีพระราชวินิจฉัยในการที่จะแก้ปัญหาในเรื่องที่เป็นเรื่องพื้นฐานที่สุดก็คือ เรื่องของน้ำ จึงเห็นโครงการเรื่องเกี่ยวกับน้ำและการพัฒนาปัจจัยผลิตพื้นฐานทางการเกษตรค่อนข้างมาก นอกจากในเรื่องของน้ำแล้วยังมีเรื่องของ

พัฒนาพื้นที่ที่สำคัญบางพื้นที่และเป็นพื้นที่ที่มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่ ถ้ามองภาพรวมของประเทศในระยะนั้นแล้ว จะพบว่า ชนกลุ่มน้อยที่มีอยู่ในเมืองไทย ที่เรียกว่า ชาวเขา เป็นกลุ่มชนที่ถูกกลืนค่อนข้างมาก จากรัฐบาลในขณะนั้น และรัฐบาลก็ไม่ได้มีโครงการที่มีขนาดใหญ่พอที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของชาวเขาที่ปลูกฝิ่นอยู่อย่างมากมายได้ กิจการที่รัฐบาลทำก็เป็นเรื่องเฉพาะชั่วคราวชั่วคราว และก็ไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญคือไม่มีผลสะท้อนพอที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตการผลิตของชาวเขาได้ เพราะฉะนั้นในระยะแรกๆ จะเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรินี้ที่สำคัญที่สังเกตเห็นได้ ๓ ประการด้วยกันคือ ประการแรก ทรงริเริ่มการพัฒนาปัจจัยการผลิตที่สำคัญคือ น้ำ ดิน และป่า ประการที่ ๒ ก็ได้มีการเลือกพื้นที่ที่มีขอบเขตที่ชัดเจน และประการที่ ๓ มีการเลือกประชาชนกลุ่มเป้าหมาย คือประชาชนที่ถูกกลืนที่มีปัญหามากที่สุด

ในส่วนที่เกี่ยวกับการมีโครงการพระราชดำรินั้น สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกตั้งแต่รัชกาลที่ ๗ เป็นต้นมา ที่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์หรือความร่วมมือระหว่างข้าราชการกระทรวงต่างๆ มากขึ้น เพราะโครงการที่เป็นโครงการพระราชดำรินั้นเป็นโครงการที่เมื่อพิจารณาแล้ว จะเห็นว่าโครงการพระราชดำรินั้นได้เน้นพื้นที่เป็นสำคัญ และเมื่อมีการเน้นพื้นที่เป็นสำคัญก็มีลักษณะเป็นองค์รวม พื้นที่และกลุ่มเป้าหมายทำให้มีการพิจารณาถึงการแก้ปัญหาในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในด้านเศรษฐกิจ หรือปัญหาด้านสังคม หรือวัฒนธรรม ได้มีการพิจารณาถึงลักษณะของผู้คนในพื้นที่เหล่านั้น ในด้านสาธารณสุขและในด้านชีวิตความเป็นอยู่อื่นๆ อีกด้วย

ข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า แนวพระราชดำรินี้หรือโครงการที่ได้ทรงริเริ่มนั้นมักจะมีควมเรียบง่าย ทำง่าย ๆ และไม่ซับซ้อน ทำให้ข้าราชการในหน่วยราชการต่างๆ สามารถเข้ามาร่วมงานได้ อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการประสานงานกันทางด้านชาวในระบบราชการที่หน่วยราชการส่วนใหญ่ทำงาน

ในแนวคิด ดังผมได้กล่าวแล้วว่า รายละเอียดเกี่ยวกับโครงการพระราชดำรินั้นมีมากมายหลายโครงการ แต่สิ่งที่สำคัญก็คือว่า หลังจากที่มีการทำโครงการมาหลายโครงการแล้ว ก็ได้มีการประเมิน มีการทบทวน และมีการหาข้อสรุปเพื่อทำให้บทเรียนที่เกิดจากการทำโครงการหลายๆ โครงการนั้น มีการขยายผลไปยังที่อื่นๆ อีกด้วย ดังนั้น จึงมีการตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนามารองรับเป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องของการทำงาน เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าการมีศูนย์ศึกษาการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้รองรับนี้เท่ากับเป็นการดำเนินงานอย่างครบวงจร ก็คือมีทั้งตัวโครงการการทำงาน และนำเอาผลที่ได้มาศึกษาและเป็นแหล่งที่จะให้คนมาศึกษาเพื่อขยายผลอีกด้วย

อาจจะกล่าวได้ว่า ความอยู่ดีมีสุขในสังคมไทย ในระยะ ๖๐ ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งประมาณ ๔๐ ปีที่ผ่านมา เป็นผลของการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องที่เกิดขึ้นจากพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นสำคัญ ในขณะที่รัฐบาลไม่มีความต่อเนื่องและมีนโยบายที่เปลี่ยนแปลงไปเสมอ รัฐบาลแต่ละชุดไม่สามารถที่จะทำโครงการให้สำเร็จ ต้องเลิกกลางคันและโครงการเหล่านั้นไม่ได้สร้างความยั่งยืนในการพัฒนา ในหลายกรณีก็เป็นโครงการที่มีความซ้ำซ้อน และก็เป็นโครงการที่ส่วนกลางไม่อาจจะลงไปปฏิบัติอย่างเป็นผลในพื้นที่ได้ เพราะว่าการประเมินผลโครงการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับมักจะมีข้อสรุปว่า ปัญหาสำคัญที่สุดของแผนพัฒนาฯ คือปัญหาของการนำแผนไปปฏิบัติ และงบประมาณแต่ละปีจะเห็นว่าใช้จ่ายประมาณร้อยละ ๗๐ ของงบประมาณที่ตั้งไว้ แต่ตลอดระยะเวลา ๓๐-๔๐ ปีที่ผ่านมา พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ลงไปถึงประชาชนอย่างแท้จริง ข้าราชการที่เข้ามาร่วมกันทำงานในโครงการก็จะต้องทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และทำงานอย่างทุ่มเทอย่างแท้จริง

ความอยู่ดีมีสุขของสังคมไทยจึงเกิดขึ้นจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๒ ด้านด้วยกันคือ ด้านแรกคือ ผ่านโครงการพระราชดำริ ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาเป็นช่องทางกายภาพที่เห็นผลอย่างจริงจัง อีกด้านหนึ่งก็คือ เกิดขึ้นโดยพระองค์เอง

โดยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในฐานะที่เป็นหลักชัยสำคัญในการที่จะช่วยให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งเป็นด้านสำคัญอีกด้านหนึ่งเพราะว่าเป็นเรื่องของจิตใจ คนในชาตินั้นจะอยู่ดีมีสุขได้ หรือมีชีวิตที่ดีได้ก็เป็นเพราะปัจจัยการผลิต ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาในเชิงกายภาพของวิถีชีวิตอย่างหนึ่ง แต่อีกอย่างหนึ่งก็เป็นเรื่องทางด้านจิตใจ

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในระยะ ๖๐ ปีที่ผ่านมา นั้น ได้มีวัฒนธรรมทางตะวันตกไหลบ่าเข้ามาในประเทศไทยทำให้เกิดความรู้สึกหรือค่านิยม หรือพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปมากมายหลายด้าน แต่พระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ประชาชนชาวไทยได้เห็น และสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีอยู่นั้น เป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้สังคมไทยสามารถรักษาส่วนดีของวัฒนธรรมและประเพณีไทยไว้ได้ เพราะถ้าปราศจากสถาบันพระมหากษัตริย์แล้วประชาชนชาวไทยก็จะมีศูนย์รวมของความจงรักภักดีและคงมีจิตใจที่ระส่ำระสายมากทีเดียว ที่กล่าวว่าความอยู่ดีมีสุขของสังคมไทยเกิดขึ้นโดยพระองค์เองนั้น ก็หมายความว่า ทรงเป็นศูนย์รวมของความภักดี ซึ่งในสังคมแต่ละสังคมนั้น ประชาชนจะต้องมีความภักดีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ความภักดีต่อชาติ ต่อศาสนา และต่อพระมหากษัตริย์ ประชาชนจึงจะมีความอยู่ดีมีสุขและมีกำลังใจที่เข้มแข็งในการที่จะเผชิญกับวิกฤติทางเศรษฐกิจได้ สังคมไทยจึงโชคดีกว่าสังคมอื่นเนื่องจากสังคมอื่นนั้นปราศจากศูนย์รวมแห่งความภักดี แต่สังคมไทยมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันน้อยสถาบัน หรืออาจจะเป็นสถาบันเดียวที่ประชาชนให้ความศรัทธาและความไว้นับถือเชื่อใจอย่างยิ่ง ข้าราชการนั้นยังไม่ได้รับศรัทธาและไม่ได้รับความไว้นับถือเชื่อใจอย่างเต็มที่ ดังนั้นสถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นที่พึ่งทางจิตใจ และเมื่อมีความเดือดร้อนมีวิกฤติที่สำคัญของชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นที่พึ่งของประชาชนในยามวิกฤติหลายๆ ด้าน เมื่อคิดถึงความอยู่ดีมีสุขของสังคมในแง่จิตใจหรือในแง่นามธรรมแล้วยิ่งเห็นชัดเจนว่า พระมหากษัตริย์นั้นทรงเป็นที่พึ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ที่สำคัญก็คือทรงเป็นแบบอย่างของ

การดำรงชีวิตที่เรียบง่าย ดังจะเห็นได้จากพระราชจริยวัตรของพระองค์ และได้ยินได้ฟังเรื่องราวต่างๆ มากมายเกี่ยวกับพระราชจริยวัตรของพระองค์มากขึ้นเรื่อยๆ เพราะว่าเรามีความใกล้ชิดต่อพระองค์มากขึ้นในสมัยหลังๆ ในระยะ ๓๐ ปีที่ผ่านมาพระองค์จึงทรงเป็นแบบอย่างของการดำรงชีวิต และเมื่อมีพระราชดำริในเรื่องทฤษฎีใหม่ ซึ่งเน้นในเรื่องความพอเพียงก็ยังเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่ดีอีกอย่างหนึ่ง เพราะความอยู่ดีมีสุขหรือความสุขของคนในสังคมนั้น ถ้าจะพูดให้ถึงที่สุดแล้วก็ขึ้นอยู่กับการทำตัว หรือการดำเนินวิถีชีวิตของคนแต่ละคน และของแต่ละชุมชน

หลักคิดในการดำเนินชีวิตให้มีความสุขในสังคมทุนนิยมนั้นก็ต้องมีหลักในเรื่องของความพอประมาณ เพราะฉะนั้นทฤษฎีใหม่จึงมีลักษณะทั้ง ๒ ด้าน คือ ด้านหนึ่งเป็นเรื่องของการปฏิบัติได้จริง ในเรื่องของการดำเนินชีวิตที่จะทำให้มีความสุขเพียงพอแก่อัตภาพและพัฒนาระดับของการดำเนินชีวิตนั้นให้สูงขึ้นไปเมื่อมีความพอเพียงในขั้นแรก และมีความแข็งแรงพอที่จะรับกับการก้าวไปสู่ขั้นตอนใหม่ของการพัฒนาแล้ว เพราะฉะนั้น หลักทฤษฎีใหม่ก็แบ่งที่ดินออกเป็นสวนๆ และเป็นเรื่องที่เรียบง่ายที่ทุกคนสามารถทำได้ แต่อีกด้านหนึ่งของทฤษฎีใหม่คือปรัชญาของความพอเพียง ความพอประมาณ ซึ่งชีวิตของมนุษย์ถ้าต้องการให้อยู่ดีมีสุขนั้นต้องการทั้ง ๒ ด้าน คือต้องการทั้งการดำเนินชีวิตในทางปฏิบัติในการทำมาหากิน กับการมีปรัชญาของการดำเนินชีวิต ซึ่งอันนี้ไม่มีรัฐบาลไหนหรือใครที่ให้กับประชาชนมาก่อน

ในแง่ของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่กล่าวไปแล้วนั้น วิธีของการพัฒนานี้ก็เป็นเรื่องที่ได้เรียนรู้ว่าวิถีของการพัฒนานั้นจะต้องกระทำภายใต้บริบทเฉพาะของพื้นที่ เครื่องมือที่สำคัญที่ทรงใช้ก็คือ แผนที่และการพบปะกับประชาชนโดยตรงด้วยพระองค์เอง ดังจะเห็นภาพที่เสด็จเยี่ยมสถานที่ต่างๆ และทรงมีแผนที่ติดพระองค์อยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้น ก็ยังมีพระราชดำริหรือทรงอธิบายให้แก่ข้าราชการหลายๆ หน่วยงานที่ตามเสด็จ ณ ที่นั้นๆ ในบางครั้งก็บนพื้นดินหรือในบางครั้งก็บนพื้นอาคารต่างๆ ที่จะทรงชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญๆ และทรงชี้แนะในเรื่องที่

จะป้องกันหรือแก้ไขสิ่งต่างๆ และวิธีการพัฒนาอย่างนี้เป็นวิธีการพัฒนาที่ไม่ได้ฉาบฉวย แต่เป็นพระราชกรณียกิจและพระราชจริยวัตรที่ประชาชนได้เห็นมาเป็นเวลานาน ที่เห็นได้ว่าเน้นการเป็นองค์รวมอย่างสำคัญ เพราะถ้าจะดูรายละเอียดและแยกแยะพระราชกรณียกิจแล้ว จะเห็นว่าเป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนักที่พระราชกรณียกิจเหล่านั้นได้ครอบคลุมสาขาวิชาทุกสาขาวิชา แต่เป็นที่เข้าใจได้ว่า มิได้มีพระราชประสงค์ ที่จะก่อให้เกิดความหลากหลายในสาขาวิชา แต่เกิดจากการพิจารณาสถานการณ์และสภาพการณ์อย่างเป็นองค์รวม

ท้ายที่สุดนี้ ผมอยากจะเน้นถึงการที่ประชาชนชาวไทยเรามีความอยู่ดีมีสุขในอีกแง่หนึ่งก็คือ ในสมัยแรกๆ ได้ทรงพระราชนิพนธ์เพลงต่างๆ เป็นเพลงที่ชาวไทยได้ชื่นชม ได้ชื่นใจมาเป็นเวลานาน เพราะฉะนั้นถ้าจะดูถึงความอยู่ดีมีสุขที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยแล้ว จะเห็นว่ามิทั้งในเรื่องของการกินอยู่ การอยู่ดีมีสุขในปัจจุบัน ก็ในเรื่องของจิตวิญญาณ เรื่องที่มีความสำคัญมากคือในเรื่องของจิตวิญญาณ เพราะว่าคนที่มีความทุกข์ยากลำบากนั้น ถึงอย่างไรเมื่อนึกถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท หรือได้ฟังพระราชกระแสรับสั่งต่างๆ ก็ก่อให้เกิดกำลังใจในการแก้ไขปัญหาให้กับชาติบ้านเมืองยิ่งขึ้น ดังจะเห็นในกรณีของทหารที่ออกไปรบ ก็เสด็จพระราชดำเนินไปยังฐานที่มั่นของทหารเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยพระมหากษัตริย์ทรงปราศจากพระราชอำนาจสูงสุดเหมือนเดิมแล้ว แต่ความรับผิดชอบอันสูงสุดนั้นก็กลับติดพระองค์มาด้วย โดยไม่มีพระราชอำนาจในการปกครองเหมือนอย่างที่เราเคยมี ด้วยเหตุนี้เอง จึงทรงอยู่เหนือผลประโยชน์ทั้งปวง มีเพียงผลประโยชน์ของชาติและของประชาชนเท่านั้น และก็อาจจะกล่าวได้ว่าด้วยเหตุนี้ สังคมไทยจึงสามารถผ่านวิกฤติมาได้ อย่างมากมาย ซึ่งถ้าเป็นสังคมอื่นวิกฤติที่ยืดเยื้อเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์ เรื่องของทุพภิกขภัย วาตภัย และในเรื่องของความรุนแรงต่างๆ รวมทั้งการล่มสลายทางเศรษฐกิจต่างๆ สังคมไทยก็คงจะไม่มีโอกาสที่จะฟื้น

ตัวกลับมาได้เหมือนอย่างที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้ ผมก็
หวังว่าสิ่งที่ผมพูดคงจะให้ภาพที่กว้าง ส่วนในราย
ละเอียดนั้น ถ้าหาอ่านในเอกสารต่างๆ ในเรื่อง

โครงการพระราชดำริต่างๆ ที่มีอยู่หลายเล่ม ก็คงจะ
ได้เห็นภาพและได้ข้อพิจารณาหลายอย่างที่ผมได้
กล่าวไว้แล้ว ขอขอบคุณ

บทความจาก ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับความอยู่ดีมีสุขในสังคมไทย จัด
โดยสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ.
๒๕๔๙ ณ ห้องประชุมสนม สุทธิพิทักษ์อนุสรณ์ ๑-๑ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต กรุงเทพมหานคร

